

INZICHT IN TOEZICHT
REGARDS SUR LE CONTRÔLE

Quis custodiet ipsos custodes?

Quis custodiet ipsos custodes? is een publicatiereeks die een bijdrage wil leveren tot het bevorderen van een geïnformeerde discussie over de werking, de bevoegdheden en de controle op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten en op het inlichtingenwerk. In deze reeks worden o.m. wetenschappelijke studies, de activiteitenverslagen van het Vast Comité I en verslagboeken van colloquia opgenomen.

Quis custodiet ipsos custodes? est une série de publications qui a pour objectif de stimuler une discussion approfondie quant au fonctionnement, aux compétences et au contrôle des services de renseignement et de sécurité et du travail de renseignement. Dans cette série, sont entre autres repris des études scientifiques, les rapports d'activités du Comité permanent R et des rapports de colloques.

Redactie – Rédaction

Vast Comité van Toezicht op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, Leuvenseweg 48 bus 4, 1000 Brussel (02 286 29 88).

Comité Permanent de Contrôle des services de renseignements et de sécurité, rue de Louvain 48 bte 4, 1000 Bruxelles (02 286 29 88).

Reeds verschenen in deze reeks – Déjà parus dans cette série

- 1) D. Van Daele en B. Vangeebergen, *Inlichtingendiensten en strafprocedure in Nederland, Duitsland en Frankrijk*, 2006, 166 p.
- 2) Vast Comité I, *Activiteitenverslag 2006* | Comité permanent R, *Rapport d'activités 2006, 2007*, 147 p.
- 3) Vast Comité I, *Activiteitenverslag 2007* | Comité permanent R, *Rapport d'activités 2007, 2008*, 87 p.
- 4) Belgian Standing Committee I (ed.), *All Source Threat Assessments in the Fight against Terrorism – Fusion Centres throughout Europe*, 2010, 220 p.
- 5) Vast Comité I, *Activiteitenverslag 2008* | Comité permanent R, *Rapport d'activités 2008, 2009*, 131 p.
- 6) W. Van Laethem, D. Van Daele en B. Vangeebergen (eds.), *De Wet op de bijzondere inlichtingenmethoden*, 2010, 298 p.
- 7) Vast Comité I, *Activiteitenverslag 2009* | Comité permanent R, *Rapport d'activités 2009, 2010*, 127 p.
- 8) Vast Comité I, *Activiteitenverslag 2010* | Comité permanent R, *Rapport d'activités 2010, 2011*, 119 p.
- 9) Vast Comité I, *Activiteitenverslag 2011* | Comité permanent R, *Rapport d'activités 2011, 2012*, 134 p.
- 10) W. Van Laethem & J. Vanderborgh (eds.), *Inzicht in toezicht. Twintigjaar democratische controle op de inlichtingendiensten – Regards sur le contrôle. Vingt ans de contrôle démocratique sur les services de renseignement*, 2013, 565 p.

INZICHT IN TOEZICHT

**Twintig jaar democratische controle
op de inlichtingendiensten**

REGARDS SUR LE CONTRÔLE

**Vingt ans de contrôle démocratique
sur les services de renseignement**

W. VAN LAETHEM & J. VANDERBORGHT (eds.)

 intersentia

Antwerpen – Cambridge

Inzicht in toezicht. Twintig jaar democratische controle op de inlichtingendiensten
Regards sur le contrôle. Vingt ans de contrôle démocratique sur les services de
renseignement

© 2013 Intersentia
Antwerpen – Cambridge
www.intersentia.be

ISBN 978-90-5095-530-0
D/2013/7849/53
NUR 823

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de uitgevers.

Tous droits réservés. Sous réserve d'exceptions explicitement prévues par la loi, aucun élément de cette publication ne peut être reproduit, stocké dans une base de données automatisée ou publié, de quelque manière que ce soit, sans l'autorisation expresse préalable des éditeurs.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

Malgré tout le soin apporté à la composition du texte, ni les auteurs ni l'éditeur ne sauraient être tenus pour responsables des dommages résultant de toute erreur qui se serait glissée dans cette publication.

VOORWOORD

België kent een lange traditie op het vlak van inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Al vanaf zijn ontstaan in 1830 beschikte ons land over een ‘Bestuur Openbare Veiligheid’ dat belast was met handhaving van de binnenlandse veiligheid. Ook vandaag vervullen onze inlichtingendiensten een opdracht op het vlak van binnenlandse veiligheid, een essentiële functie van de uitvoerende macht.

Omdat inlichtingendiensten in het geheim werken en bovendien over specifieke bevoegdheden beschikken, staan hun activiteiten steeds in een gespannen verhouding met de grondregels van een democratische en open samenleving. Om het noodzakelijke evenwicht te bewaren tussen transparantie, efficiëntie, doelmatigheid en rechtmatigheid werd een toezicht georganiseerd dat de uitvoering van deze opdracht toetst aan de grondwettelijke en wettelijke normen. Het handhaven van de openbare veiligheid is met andere woorden onderworpen aan een systeem van *checks and balances*.

Sedert twintig jaar reeds is dit toezicht toevertrouwd aan het Vast Comité van Toezicht op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, of kortweg het Vast Comité I. Met de Toezichtwet van 18 juli 1991 heeft de wetgever een onafhankelijke instelling opgericht die afhangt van het Parlement en die in essentie verslag uitbrengt aan de Begeleidingscommissie van het Vast Comité I in de Senaat. In die twintig jaar heeft het Vast Comité I een plaats gevonden én verworven in ons democratisch bestel. Het is een organisatie geworden die zichzelf onmisbaar heeft gemaakt en met zijn verslagen en aanbevelingen een belangrijke bijdrage levert in het debat over de taak en de bevoegdheden van inlichtingendiensten en het veiligheidsbeleid in zijn geheel.

Voorliggend boek wordt uitgegeven ter gelegenheid van de twintigste verjaardag van het Vast Comité I. Het biedt tal van auteurs de gelegenheid om, ieder vanuit zijn of haar invalshoek, expertise en ervaring, te schrijven over twintig jaar parlementair toezicht op de inlichtingendiensten.

Ik durf de hoop uit te spreken dat dit boek een standaardwerk wordt dat strekt tot lering voor de volgende jaren. Het boek gaat immers niet alleen in op het verleden, met bijdragen over de ontstaansgeschiedenis van de inlichtingendiensten, het parlementair toezicht, de evolutie van de wetgeving en de aanvangsjaren van het Vast Comité I. Het snijdt daarenboven thema’s aan die ook morgen nog actueel zullen zijn. Daarbij werpt het vragen op over het functioneren van alle bij het toezicht op de inlichtingendiensten betrokken actoren en hun onderlinge relatie.

Als voorzitter van de Senaat en de Begeleidingscommissie van het Vast Comité I, stel ik vast dat het Parlement op dit ogenblik een veel beter zicht heeft op het functioneren van de inlichtingendiensten dan twintig jaar geleden. Dat is de niet geringe verdienste van een behoorlijke Toezichtwet die een instrument heeft gecreëerd dat de noodzakelijke geheimhouding waarin de inlichtingendiensten werken, probeert te verzoenen met de eis van wettigheid, transparantie en verplicht rekenschap in een democratische samenleving. Door tussen het Parlement en de inlichtingen- en veiligheidsdiensten een *interface* te creëren bestaande uit een college van onafhankelijke experts, heeft de Belgische wetgever een unieke oplossing gevonden. Het is duidelijk dat het Parlement, door de inbreng van het Vast Comité I, beter gewapend is om ook in dit gevoelige domein zijn dubbele rol te spelen: die van controlerende instantie op de uitvoerende macht en die van wetgever. Indien de Veiligheid van de Staat en de Algemene Dienst inlichting en veiligheid daarbij minder 'geheime diensten' zijn geworden, maar eerder 'overheidsinstanties die een essentiële taak vervullen in een democratie', dan is dat zeker mede te danken aan het Vast Comité van Toezicht op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

Sabine de Bethune

Voorzitster van de Senaat

Voorzitster van de Commissie belast met de begeleiding van het Vast Comité I

24 mei 2013

PRÉFACE

La Belgique jouit d'une longue tradition en matière de renseignement et de sécurité. Dès sa naissance en 1830, notre pays disposait d'une 'Administration de la Sûreté publique', qui était chargée du maintien de la sécurité intérieure. Nos services de renseignement remplissent aujourd'hui encore une mission de sécurité intérieure, une fonction essentielle du pouvoir exécutif.

Parce que les services de renseignement évoluent dans le secret et disposent de compétences spécifiques, la relation entre leurs activités et les règles fondamentales de la société démocratique et ouverte est toujours tendue. Pour conserver l'équilibre nécessaire entre transparence, efficacité, efficacité et légitimité, un contrôle a été organisé : il confronte l'exécution de cette mission aux normes constitutionnelles et légales. Le maintien de la sécurité publique est, en d'autres termes, soumise à un système de checks and balances.

Depuis vingt ans déjà, ce contrôle est confié au Comité permanent de Contrôle des services de renseignement et de sécurité, en abrégé le Comité permanent R. Avec la Loi Contrôle du 18 juillet 1991, le législateur a créé un organisme autonome qui dépend du Parlement et qui fait essentiellement rapport à la Commission de suivi du Comité permanent R au Sénat. Au cours de ces vingt années, le Comité permanent R a trouvé et s'est fait une place dans notre structure démocratique. Il est devenu une organisation qui s'est rendue indispensable et qui, avec ses rapports et recommandations, contribue significativement au débat sur les tâches et compétences des services de renseignement et sur la politique de sécurité dans son ensemble.

Le présent ouvrage est publié à l'occasion du vingtième anniversaire du Comité permanent R. Il permet à nombre d'auteurs d'écrire sur vingt ans de contrôle parlementaire sur les services de renseignement, chacun à partir de son point de vue, de son expertise et de son expérience.

J'ose espérer que ce livre sera instructif et deviendra une référence pour les années à venir. En effet, ces pages ne concernent pas seulement le passé, avec des contributions sur les premières années des services de renseignement, le contrôle parlementaire, l'évolution de la législation et les débuts du Comité permanent R. Il aborde aussi des thèmes qui seront toujours d'actualité demain. Par ailleurs, il soulève la question du fonctionnement de tous les acteurs concernés par le contrôle sur les services de renseignement et leurs relations mutuelles.

En tant que présidente du Sénat et de la Commission de suivi du Comité permanent R, je constate que le Parlement a actuellement une bien meilleure vue sur le fonctionnement des services de renseignement qu'il y a vingt ans. Ce n'est pas

le moindre mérite d'une Loi Contrôle digne de ce nom, créatrice d'un instrument qui tente de concilier la nécessaire discrétion dans laquelle œuvrent les services de renseignement et l'exigence de légalité, de transparence et l'obligation de rendre des comptes dans une société démocratique.

En créant une interface entre le Parlement et les services de renseignement et de sécurité, qui consiste en un collège d'experts indépendants, le législateur belge a trouvé une solution unique en son genre. Il est évident que le Parlement, par l'apport du Comité permanent R, est mieux armé pour jouer le double rôle qui est le sien aussi dans ce domaine sensible : celui de l'instance de contrôle sur le pouvoir exécutif et celui du législateur. En outre, si la Sûreté de l'État et le Service général du renseignement et de la sécurité sont devenus moins 'services secrets', mais plutôt des 'instances publiques qui remplissent une tâche essentielle dans une démocratie', alors c'est certainement grâce au Comité permanent de Contrôle des services de renseignements et de sécurité.

Sabine de Bethune

Présidente du Sénat

Présidente de la Commission chargée du suivi du Comité permanent R

24 mai 2013

DE WEG NAAR VOLWASSENHEID

Het Vast Comité I was reeds lang zijn kinderschoenen ontgroeid, maar heeft nu ook de puberteit achter zich gelaten. Het is een volwassen organisatie geworden die een vaste stek verworven heeft in ons democratisch bestel. Dat proces is zeker niet rimpelloos verlopen. Het feit dat het Comité een hybride organisatie is die heel wat tegenstellingen in zich draagt, zal daar zeker mee te maken hebben gehad. Zo is het Vast Comité I weliswaar onafhankelijk, maar tegelijk sterk verbonden met en opgevolgd door de Senaat. Nu eens werkt het voor de wetgever, dan weer voor de uitvoerende macht of nog, voor een individuele burger en – via zijn Dienst Enquêtes – zelfs voor het gerecht. En elkeen koestert daarbij andere verwachtingen en stelt andere eisen. Het Comité kreeg van de wetgever bovendien steeds meer uiteenlopende taken toebedeeld waarbij het de ene keer louter aanbevelingen formuleert en vervolgens als rechter moet optreden, soms zelfs in één en dezelfde zaak. Bij dat alles moet het Comité doorheen zijn diverse werkzaamheden een juist evenwicht trachten te vinden tussen transparantie en geheimhouding, doelmatigheid en rechtmatigheid, hoge principes en praktische bezwaren, bedachtzaam optreden en voldoende snel reageren ...

Toch menen wij te mogen stellen dat het Comité – en bij uitbreiding zijn voltallige ploeg – daar doorgaans wel in slaagt. In zoverre zelfs dat het Belgische model in toenemende mate op positieve aandacht kan rekenen vanuit het buitenland. En dat is allerminst evident voor een klein land als het onze, in een dermate gevoelige sector.

Dat buitenlandse instanties steeds vaker naar Vast Comité I kijken én luisteren, is uiteraard niet alleen de verdienste van de huidige ploeg. Dit komt op het *conto* van *alle* raads- en personeelsleden die de afgelopen twintig jaar het Comité hebben bemand. Twee personen verdienen daarbij bijzondere aandacht: raadslid Gérald Vande Walle en griffier Wouter De Ridder vormen immers ‘vaste waarden’ binnen het Comité: zij waren er bij vanaf het prille begin en hebben er mee voor gezorgd dat het toezichtorgaan op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten is kunnen uitgroeien tot wat het vandaag is.

Maar zij zijn uiteraard niet de enigen die in dit voorwoord onze blijk van waardering verdienen. Dit geldt ook voor de 38 (binnen- en buitenlandse) auteurs die bereid werden gevonden om – ieder vanuit zijn of haar ervaring, expertise en interesses – te schrijven over ‘*Twintig jaar democratische controle op de inlichtingendiensten*’. Daarbij werden alle denkbare thema’s in vijf hoofdstukken ondergebracht: (1) Democratische controle op de inlichtingendiensten van 1830 tot 2013, (2) De controle op de inlichtingendiensten in een breder kader, (3) Het Vast

Comité I voor het voetlicht, (4) Het Vast Comité I en zijn relatie met de gecontroleerde diensten en de vier machten en (5) Het gras is (niet altijd) groener aan de overkant. Er wordt afgesloten met een epiloog van de hand van professor emeritus Cyrille Fijnaut.

Wij zijn er van overtuigd dat de unieke mix van academici, politici en pratici mee het resultaat heeft bepaald: een omvangrijk werk dat geen – ongeloofwaardige – lofzang is geworden, maar een bijzonder gedegen, oprechte analyse over en een soms zeer persoonlijke inkijk in twintig jaar werking. Zowel positieve als negatieve elementen komen aan bod, gevoelige thema's worden niet uit de weg gegaan, tegengestelde visies worden niet ondergesneeuwd ... De titel van dit bundel is dan ook zeer toepasselijk: 'Inzicht in toezicht' biedt elke lezer de kans om alle puzzelstukken van de controle op de Belgische inlichtingengemeenschap in al zijn facetten te leren kennen. Toegegeven, ook voor het Vast Comité I bevatte het soms verrassende inzichten die wij zeker meenemen voor de komende twintig jaar. Maar de informatie die vervat ligt in volgende 565 bladzijden, is ook leerrijk voor alle andere betrokken actoren. Meer nog, het kan zelfs een inspiratiebron vormen voor eventuele nieuwe vormen van onafhankelijk, democratisch toezicht op het overheidsoptreden. Met de regelmaat van de klok worden immers voorstellen geformuleerd om ook in domeinen buiten de inlichtingendiensten een dergelijk toezicht in te stellen waarbij vaak wordt teruggegrepen naar het model van het Vast Comité I. Dat sterkt ons alvast in de overtuiging dat het Comité de juiste richting uitgaat ...

Guy Rapaille
Voorzitter Vast Comité I
24 mei 2013

SUR LA VOIE DE LA MATURITÉ

Le Comité permanent R était déjà sorti de l'enfance depuis longtemps, mais il a aussi passé le cap de l'adolescence. Il est devenu une organisation adulte qui s'est résolument fait une place dans notre système démocratique. Ce processus ne fut certainement pas un long fleuve tranquille. Le fait que le Comité soit une organisation hybride tout en contraste n'y est pas étranger. Le Comité permanent R est, il est vrai, dans un rapport de dépendance et d'indépendance vis-à-vis du Parlement. Il œuvre tantôt pour le législateur, tantôt pour le pouvoir exécutif ou encore pour un citoyen, voire – via son Service d'Enquêtes – pour la justice. Et chacun nourrit des attentes différentes et pose des exigences différentes. Le Comité s'est en outre vu confier au fil du temps toujours plus de tâches variées. Ainsi, à un moment, il doit formuler des recommandations, à un autre moment il doit intervenir comme juge, et cela parfois dans une seule et même affaire. Au travers de ses diverses activités, le Comité doit tenter de trouver un juste équilibre entre transparence et discrétion, efficacité et légitimité, grands principes et contraintes pratiques, intervention prudente et réaction rapide...

Cependant, il nous semble que le Comité – et par extension toute son équipe – s'en est généralement bien sorti. Si bien d'ailleurs que le modèle belge n'a cessé de retenir l'attention de l'étranger. Et c'est loin d'être évident pour un petit pays comme le nôtre, qui plus est dans un domaine aussi sensible.

Que des instances étrangères regardent et écoutent de plus en plus le Comité permanent R ne peut évidemment être mis à l'actif de la seule équipe actuelle : tous les conseillers et membres du personnel qui ont constitué le Comité au cours de ces vingt dernières années y ont contribué. Deux personnes méritent cependant une attention particulière : le conseiller Gérald Vande Walle et le greffier Wouter De Ridder sont en effet 'les valeurs sûres' au sein du Comité. Ils étaient là depuis le tout début et ont veillé à ce que l'organe de contrôle sur les services de renseignement et de sécurité puisse se développer et devenir ce qu'il est aujourd'hui.

Mais ils ne sont naturellement pas les seuls à mériter notre appréciation dans cette préface. Nous sommes également reconnaissants aux 38 auteurs (belges et étrangers) d'avoir accepté de prendre la plume pour évoquer, chacun selon son expérience, son expertise et ses centres d'intérêt, 'Vingt ans de contrôle démocratique sur les services de renseignement'. En outre, tous les thèmes concevables ont été repris en cinq chapitres : (1) Le contrôle démocratique sur les services de renseignement de 1830 à 2013, (2) Le contrôle sur les services de renseignement dans un cadre élargi, (3) Le Comité permanent R sous le feu des projecteurs, (4) Le Comité permanent R et ses relations avec les services contrôlés et les quatre pouvoirs et (5) L'herbe

(n')est (pas toujours) plus verte ailleurs. L'épilogue a été confié aux bons soins du professeur émérite Cyrille Fijnaut.

Nous sommes convaincus que la combinaison unique de personnalités issues du milieu académique, du monde politique et d'hommes de terrain a permis d'aboutir à une œuvre appréciable qui ne s'est pas transformée en un hymne – peu crédible – mais est une analyse particulièrement approfondie et franche, un regard parfois très personnel sur vingt années de fonctionnement. Des éléments positifs et négatifs sont relevés, des thèmes sensibles ne sont pas éludés, des visions contradictoires ne sont pas enterrées ... Aussi le titre de ce recueil me semble judicieux : 'Regards sur le contrôle' offre une chance unique à tout lecteur d'appréhender toutes les pièces du puzzle du contrôle exercé sur la communauté belge du renseignement. Admettons-le, ce recueil renferme aussi quelques idées que le Comité permanent R gardera certainement pour les vingt prochaines années. Mais les informations contenues dans les 565 pages suivantes sont aussi riches d'enseignements pour les autres acteurs concernés. Plus encore, elles peuvent constituer une source d'inspiration pour d'éventuelles nouvelles formes de contrôle démocratique et indépendant sur d'autres domaines de l'intervention publique. En effet, des propositions sont très fréquemment émises aux fins d'instaurer un tel contrôle dans des secteurs autres que les services de renseignement et où le Comité permanent R est pris en modèle. Cela nous renforce en tout cas dans notre conviction que le Comité permanent R est sur la bonne voie ...

*Guy Rapaille
Président du Comité permanent R
24 mai 2013*

INHOUD

TABLE DES MATIÈRES

Voorwoord – Préface v
Sabine DE BETHUNE, Voorzitster Senaat – Présidente du Sénat

De weg naar volwassenheid – Sur la voie de la maturité
Guy RAPAILLE, Voorzitter Vast Comité I – Président Comité permanent R.... ix

Afkortingen – Abréviations xxvii

Hoofdstuk I.

Democratische controle op de inlichtingendiensten van 1830 tot 2013..... 1

Chapitre I.

Le contrôle démocratique sur les services de renseignement de 1830 à 2013.. 1

161 jaar wachten op parlementaire controle
Paul PONSAERS..... 7

1. De Belgische onafhankelijkheid, de Openbare Veiligheid en de Orangisten..... 8
2. Centralisme en gemeentelijke autonomie op gespannen voet..... 14
3. De twee wereldoorlogen 18
4. De Koude Oorlog..... 22
5. Besluit: dan toch parlementaire controle 26

Van parlementaire onderzoekscommissie over Pinksterplan tot Toezichtwet
Tony VAN PARYS..... 29

1. Parlementaire onderzoekscommissies aan de basis van de Wet van 18 juli 1991..... 29
2. Het Pinksterplan van de Regering 30
3. De parlementaire discussie over de Toezichtwet 32
 - 3.1. Een instelling met een eigen karakter, gehecht aan het Parlement.. 33
 - 3.2. De verhouding tussen de interne en de externe controle..... 35
 - 3.3. Het ontbreken van een wet op de inlichtingendiensten..... 36

4.	Nog één heikele kwestie: het parlementair toezicht op de inlichtingendiensten is niet sluitend	39
La création d'un organe extérieur de contrôle : une révélation positive ou un échec pour les institutions du Royaume ?		
	Stéphan SCHEWEBACH	41
De wetsgeschiedenis van 1991 tot 2013		
	Wauter VAN LAETHEM	45
1.	De Wet van 18 juli 1991: driemaal toezicht op de inlichtingendiensten. .	45
1.1.	Het Vast Comité I: een onafhankelijk, <i>sui generis</i> orgaan	46
1.2.	De Dienst Enquêtes I: een onderzoeksequipe met twee petjes.	52
1.3.	De gemeenschappelijke vergaderingen P en I: een 'super-toezichtorgaan'	53
2.	De huishoudelijke reglementen van 28 april / 6 mei 1994	54
3.	De Wetten van 15 december 1993 en 21 december 1994: enkele technische wijzigingen.	55
4.	De Wet van 30 juni 1996: het Vast Comité I en parlementaire onderzoeken	55
5.	De Wet van 30 november 1998: een referentiekader voor de beoordeling van inlichtingendiensten.	56
6.	De Wet van 7 december 1998: aandacht voor de individuele klachtfunctie.	57
7.	De eerste Wet van 11 december 1998: geheime informatie en veiligheidsmachtigingen	57
8.	De tweede Wet van 11 december 1998: het Beroepsorgaan inzake veiligheidsmachtigingen	59
9.	De Wet van 1 april 1999: een scherper toezicht op de toezichthouder ...	59
9.1.	Samenstelling van het Vast Comité I: slechts één werkend lid.	60
9.2.	Missie en opdrachten: verduidelijking van het mandaat.	61
9.3.	Onderzoeksmogelijkheden: ongewijzigd	64
9.4.	Relatie met de wetgevende macht: verschuiving naar de Senaat(scommissie) en iets minder onafhankelijkheid voor het Comité.	64
9.5.	Relatie met de uitvoerende macht: geen politieke controle.	65
9.6.	Relatie met de rechterlijke macht: <i>status quo</i>	65
9.7.	Relatie met de burger: de klachtfunctie opnieuw ter discussie.	66
10.	Het Reglement van de Senaat van 10 november 1999	66
11.	De Wet van 20 juli 2000: een Comité met drie vaste leden	67
12.	De Wet van 3 april 2003: controle op de interceptiebevoegdheid van de ADIV.	68

13.	De drie wetten van 3 mei 2003: nieuwe spelregels voor het Vast Comité P.....	68
14.	De Wet van 3 mei 2005: nieuwe samenstelling en bevoegdheden voor het Beroepsorgaan.....	70
15.	De Wet van 10 juli 2006: de oprichting van het OCAD en een nieuwe taak voor het gemeenschappelijke toezichtorgaan.....	71
16.	De Wet van 4 februari 2010: twee nieuwe opdrachten in het kader van de bijzondere inlichtingenmethoden en enkele andere belangrijke ingrepen.....	72
	16.1. Jurisdictionele controle.....	73
	16.2. Prejudiciële adviezen.....	74
	16.3. Andere belangrijke ingrepen.....	75
17.	De Wet van 18 april 2010: langere mandaten en verschuivingen in de interne gezagsverhoudingen.....	76
18.	De Wet van 9 februari 2011: horen van ex-leden van inlichtingendiensten.....	77
19.	Enkele aanbevelingen bij wijze van conclusie.....	77

De wonderjaren van het Comité

	Raymond DECOUX.....	81
1.	Een dak boven het hoofd.....	81
2.	Een huishoudelijk reglement.....	82
3.	De studiefase.....	82
4.	Positionering en vertrouwen scheppen.....	83
	4.1. Vijf verschillende persoonlijkheden in één collegiaal orgaan.....	84
	4.2. Het Comité als bondgenoot voor de inlichtingendiensten.....	84
	4.3. Vrijheid door de beperkte interesse van het Parlement en van de ministers.....	85
	4.4. De relatie met het Vast Comité P.....	86
5.	Uiteindelijk! De eerste toezichtonderzoeken.....	86
6.	Besluit: de Toezichtwet als schoolvoorbeeld.....	87

De 1999 à 2006 : les jalons de six années de contribution au contrôle parlementaire des services de renseignement

	Jean-Claude DELEPIÈRE.....	89
1.	Le 1 ^{er} février 1999 : un nouveau départ.....	89
2.	Le contrôle des services de renseignement.....	91
	2.1. Un changement de culture de la communauté du renseignement ..	91
	2.2. Une interface entre les services de renseignement et la société civile au sens large.....	92

2.3.	La recherche d'un équilibre en évolution : une démarche basée sur le dialogue et la légitimité démocratique réciproque.	92
2.4.	Le renforcement de la crédibilité et du rôle du renseignement.	93
3.	Enquêtes de contrôle importantes : rien de nouveau sous le soleil.	94
3.1.	Sécurité de l'information	94
3.2.	L'islamisme.	96
4.	Le défi des menaces dans un monde complexe	97

Le Comité permanent R depuis 2006 : la continuité dans le changement		
	Guy RAPAILLE.	99

1.	La mise en œuvre de la Loi OCAM et ses implications pour le Comité. .	101
2.	Enseignements tirés de quelques enquêtes marquantes	102
2.1.	Le suivi de l'islamisme radical : la durée des enquêtes et le danger des rapports intermédiaires.	104
2.2.	L'affaire Belliraj : le rapport et les données classifiées.	105
2.3.	Les dossiers réservés : la légitimité des services de renseignement	106
2.4.	Deux audits : une autre manière d'enquêter	106
3.	Compétence nouvelle : le contrôle <i>a posteriori</i> des méthodes particulières de recueil de données	107
4.	Investir dans sa réputation internationale	109
5.	Extériorisation du Comité permanent R en Belgique	110
6.	Initiatives particulières	111
7.	Et demain ?	112

Hoofdstuk II.
De controle op de inlichtingendiensten in een breder kader 115

Chapitre II.
Le contrôle sur les services de renseignement dans un cadre élargi 115

Control in the Circus
 Interne controle bij de Veiligheid van de Staat
 Alain WINANTS

1.	Afbakening van het onderwerp.	123
2.	Interne controle ter beveiliging van de informatievergaring	124
2.1.	De wettelijkheids- en veiligheidsprincipes	124
2.2.	De concrete structuren die de functie van interne veiligheid vorm geven.	128
3.	Interne controle in de zin van organisatiebeheersing	131
3.1.	Aspecten van interne controle bij de VSSE	131

3.2.	De interne controlemechanismen binnen het ruimere concept van de organisatiebeheersing	131
3.3.	De controlemechanismen voor de opvolging van de strategiebepaling en -realisatie	132
4.	Interne controle door de uitoefening van hiërarchisch gezag.....	136
4.1.	De instructie van de minister van Justitie	137
4.2.	De instructie van de administrateur-generaal	137
5.	Conclusie.....	139

Le contrôle du SGRS par l'Exécutif

Comment naviguer au mieux entre les inconnues ?

	Vincent DE LAET, Luc MARSIA et Jean-Arthur RÉGIBEAU.....	143
1.	Pourquoi le SGRS existe-t-il ?.....	143
2.	Le contrôle <i>a priori</i>	145
3.	Les moyens d'investigation.....	145
4.	Un service professionnel	146
5.	Alors, tout va bien ?	146
6.	Le rôle nécessaire du Comité permanent R dans l'édifice	148

De andere tentakels van de octopus: zeven vormen van externe controle

	Wauter VAN LAETHEM	151
1.	Het Parlement en zijn Begeleidingscommissies	152
2.	Het Rekenhof	153
3.	De Privacycommissie.....	154
4.	De federale Ombudsman	156
5.	De administratieve rechters: de Raad van State en het Beroepsorgaan .	157
5.1.	Het Beroepsorgaan inzake veiligheidsmachtigingen, -attesten en -adviezen	158
5.2.	De Raad van State als annulatierechter.....	159
5.3.	De Raad van State en de toegang tot bestuursdocumenten.....	159
6.	De gewone rechtbanken	160
7.	De BIM-commissie.....	161
8.	Besluit.....	162

Foreseeability and safeguards in the area of security: Some comments on ECHR case law

	Iain CAMERON	163
1.	The (limited) added value of the ECtHR case law	163
2.	Privacy and security agencies' access to social media and location data	164
3.	Foreseeability and safeguards: in general.....	169

4. Differential standards of foreseeability and differential safeguards? ... 175
5. The abuse of national security and concluding remarks 177

Waakhond zonder tanden

Over de media en inlichtingendiensten in België

Kristof CLERIX	181
1. Inleidende <i>case study</i> : berichtgeving over de <i>War on Terror</i>	181
2. De media als vierde macht	183
3. Drie rollen voor de nieuwsmedia	184
4. Uitdagingen bij berichtgeving over geheime diensten	185
5. Uitstekend werkkader voor journalisten	189
6. Chronisch gebrek aan specialisatie.....	190
7. Weinig bronnen voor berichtgeving over geheime diensten.....	193
7.1. Actieve communicatie door de diensten zelf	193
7.2. Toezichtorgaan Vast Comité I.....	200
7.3. Politici	201
7.4. De academische wereld.....	203
7.5. Maatschappelijk middenveld.....	204
7.6. Archieven	204
7.7. Wet op de openbaarheid van bestuur	207
7.8. Lekken.....	207
8. Besluit.....	209

Hoofdstuk III.

Het Vast Comité I voor het voetlicht 211

Chapitre III.

Le Comité permanent R sous le feu des projecteurs 211

Torture numbers, and they'll confess to anything

Een analyse van twintig jaar toezichtonderzoeken, studies en adviezen

Wauter VAN LAETHEM en Johan VANDERBORGHT	217
1. De onderzoeken, studies en adviezen gekwantificeerd.....	218
2. De initiator van het onderzoek, de studie of het advies	225
2.1. Op wiens initiatief opent het Comité toezichtonderzoeken?	225
2.2. De initiator van de studies en adviezen	230
3. Het voorwerp van onderzoek.....	231
3.1. De gecontroleerde diensten	231
3.2. De gecontroleerde opdrachten	232
4. Verloop van een toezichtonderzoek.....	234
4.1. Van onderzoeksvoorstel tot activiteitenverslag	234

4.2. De doorlooptijd.....	235
5. Enkele inhoudelijke aspecten.....	237
5.1. Punctuele versus thematische onderzoeken.....	237
5.2. Waardeoordelen en (het gebrek aan) een referentiekader.....	238
5.3. Aanbevelingen van het Vast Comité I.....	240
6. Besluit.....	242

Speak softly and carry a big stick

Over de eerste pet van de Dienst Enquêtes I: meewerken aan toezichtonderzoeken

Frank FRANCEUS.....	245
1. De rol van de Dienst Enquêtes I.....	245
2. Uitgebreide bevoegdheden: ‘a big stick’.....	246
3. De praktijk: ‘speak softly’.....	249
4. Veranderende onderzoeksmethodologie.....	250
5. Een blik op de toekomst?.....	251

Le traitement des plaintes et des dénonciations : une mission distincte pour le Comité ?

Gérald VANDE WALLE.....	253
1. Le cadre légal.....	253
1.1. Quels services peuvent être visés ?.....	253
1.2. Qui peut porter plainte ou faire une dénonciation ?.....	254
1.3. Qu’est-ce qu’une plainte et qu’est-ce qu’une dénonciation ?.....	254
1.4. L’objet des plaintes et des dénonciations.....	256
1.5. Déroulement d’une enquête.....	256
1.6. A quoi peut mener une telle enquête ?.....	257
2. Un aperçu des plaintes et dénonciations traitées par le Comité permanent R.....	258
2.1. Quelques chiffres.....	258
2.2. De quoi se plaint-on à l’égard d’un service de renseignement ?... ..	260
2.3. Que dénonce-t-on ?.....	265
3. Conclusions.....	267

L’Organe de recours en matière d’habilitations, d’attestations et d’avis de sécurité

Guy RAPAILLE.....	269
1. La loi et la pratique de la loi.....	270
2. Quelques chiffres.....	272
3. Quelques points d’attention de la jurisprudence de l’Organe de recours.....	274

4.	Conclusion	277
Het Vast Comité I als rechter inzake bijzondere inlichtingenmethoden		
	Peter DE SMET	279
1.	De verschillende methoden in vogelvlucht.....	279
2.	De jurisdictionele controle van naderbij bekeken	283
2.1.	Het wettelijk kader en de wettelijke mogelijkheden	283
2.2.	De praktische invulling	286
2.3.	Enkele (kritische) kanttekeningen.....	288
3.	De jurisdictionele rol in cijfers.....	291
4.	Conclusie: een belangrijke taak met een enorme meerwaarde voor het toezicht	294
Een <i>parlementair</i> controleorgaan met een <i>gerechtelijke</i> opdracht...		
Over de tweede pet van de Dienst Enquêtes I		
	Pierre NIVELLE.....	295
1.	Uitgangspunten voor de gerechtelijke taak van de Dienst Enquêtes I ..	296
2.	Wettelijke beschikkingen	297
3.	Invulling van de gerechtelijke taak en organisatie van de Dienst Enquêtes I	299
4.	De gerechtelijke taak in de praktijk	300
5.	Doorstroming van gerechtelijke informatie naar het Vast Comité I. ...	303
6.	Samenloop tussen een toezicht- en een strafonderzoek.....	303
7.	Conclusies	304
De interne keuken van het Comité		
	Wouter DE RIDDER en Bernard CORNUT	307
1.	<i>Starting from scratch</i>	307
2.	Het Comité als collegiaal orgaan	308
3.	De administratieve en logistieke ondersteuning	309
4.	De Dienst Enquêtes I	310
5.	Koken kost geld	311
6.	Van eentjes en nulletjes en <i>firewalls</i>	314
7.	Openheid, discretie en veiligheid	315

Hoofdstuk IV.

Het Vast Comité I en zijn relatie met de gecontroleerde diensten en de vier machten	317
--	-----

Chapitre IV.

Le Comité permanent R et ses relations avec les services contrôlés et les quatre pouvoirs.	317
---	-----

Ne rien cacher et ne pas mentir

Un témoignage sur la relation entre le service de renseignement militaire et le Comité permanent R

Paul GEORIS	323
1. Trois personnalités ‘neuves’	323
2. Le SGR dans les années ’90	324
3. La relation entre le Comité permanent R et le SGR : la découverte de l’inconnu	325
4. Les différentes facettes du rôle du Comité permanent R	326
5. Conclusion	327

Toezicht op het OCAD

André VANDOREN	329
----------------------	-----

Parlementair toezicht na de Toezichtwet

Hans VANHEVELE	333
1. De basisprincipes van het parlementair toezicht	335
2. De relatie tussen het Vast Comité I en het Parlement	337
2.1. Eén gemengde werkgroep.	337
2.2. Twee bijzondere commissies	338
2.3. Twee afzonderlijke Begeleidingscommissies	344
3. Een blik op de toekomst	348

Het Ministerieel Comité voor inlichting en veiligheid: onbekend en onderbenut?

Brice DE RUYVER	353
1. ‘Crisissen zijn opportuniteiten’ als rode draad in de historiek van het Belgische veiligheidsbeleid	353
2. De aanloop naar de oprichting van het Ministerieel Comité	356
3. De oprichting van het MCIV en van het CIV	358
4. Vijftien jaar Ministerieel Comité en College voor inlichting en veiligheid: enkele vaststellingen	364

Enkele aspecten van de relatie tussen het Vast Comité I en het gerecht Johan DELMULLE en Ann FRANSEN	369
1. De relatie tussen de onderzoeksbevoegdheid van het Comité en het geheim van het strafonderzoek	369
2. Visie op het ‘prejudicieel advies’ van het Vast Comité I	375
3. De cultuur van het geheim: méér dan een reflectie waard	376
Médias et secrets renforcés Marie-Cécile ROYEN	381
1. Le Comité permanent R a bonne presse	381
2. Le rapport, les enquêtes, le Parlement et l’impatience journalistique ...	382
3. La protection du journalisme professionnel	385
Le Comité permanent R et les services contrôlés De la confrontation à l’acceptation David STANS, Veerle PASHLEY et Marc COOLS	387
1. Qu’entendre par « services contrôlés » ?	387
1.1. La communauté du renseignement	387
1.2. Les acteurs du renseignement	388
1.3. Qui est soumis au contrôle ?	389
2. La relation légale entre les services contrôlés et le Comité permanent R	392
2.1. Un équilibre en vue de rassurer les services	392
2.2. Ambiguïté	394
2.3. Une position « dominante » sur les services ?	394
2.4. Le renforcement de l’autorité	397
2.5. La notion de « détachement » du personnel	398
2.6. La relation avec les citoyens	399
3. La perception de la relation par les acteurs	400
3.1. Une relation tendue entre les contrôleurs et les contrôlés	401
3.2. Amélioration de la coopération	403
4. Conclusion	405

Hoofdstuk V.**Het gras is (niet altijd) groener aan de overkant** 407**Chapitre V.****L'herbe (n'est) est (pas toujours) plus verte ailleurs** 407

Practical principles – Principled practices

28 years of independent review of security intelligence in Canada

Susan POLLAK.....	413
1. What works?.....	414
1.1. Unfettered access	414
1.2. Independence.....	415
1.3. A symbiotic pairing.....	415
2. Revamping review – The times, they are a'changing.....	416
3. The way ahead – What are the challenges?.....	417
3.1. Maintaining public trust	417
3.2. Partnering with Parliament.....	417
3.3. Complaints – the long and winding road	418
3.4. Changes to the accountability framework.....	418
4. Looking ahead	419

Le modèle belge de contrôle des services de renseignement vu de France :
exercice critique autour d'une source d'inspiration

Floran VADILLO	421
1. Un jugement <i>ex abrupto</i> sur le modèle belge.....	422
2. Une transposition d'idées belges pour pallier l'absence de contrôle des services de renseignement en France ?.....	425
3. Éloge conclusif.....	429

A view across the Channel

Intelligence oversight in the United Kingdom

Ian LEIGH.....	431
1. Different types of oversight.....	431
2. Legitimacy within the UK arrangements.....	433
3. Bridging the barrier of secrecy	435
4. Safeguarding human rights	438
5. Conclusion	441

Die parlementarische Kontrolle der Nachrichtendienste in Belgien und Deutschland	
Thomas OPPERMANN	443
1. Ordnungsprinzipien der Kontrolle der Geheimdienste	443
2. Die parlamentarische Kontrolle der Geheimdienste in Deutschland ...	445
3. Strukturelle Kontrolle	445
4. Geheimschutz	446
5. Internationale Zusammenarbeit	446
Gluren bij de bureu	
Hilde BOS-OLLERMANN	449
1. Een wettelijk kader	450
2. Bijzondere inlichtingenmethoden	451
3. Toezicht op de inzet van bijzondere inlichtingenmethoden	453
3.1. Toezicht vooraf	454
3.2. Toezicht tijdens en nadien	460
3.3. Klachtmogelijkheden	462
3.4. Notificatieplicht	463
4. De positie en werkwijze van het Vast Comité I en de CTIVD	464
4.1. Benoeming, samenstelling en achtergrond	465
4.2. Relatie tot het Parlement	466
4.3. Doelmatigheid of rechtmatigheid?	468
4.4. Naleving van aanbevelingen	469
5. Slotoverweging	470
Who's watching the overseers?	
Ad hoc evaluations of intelligence oversight and control bodies	
Aidan WILLS	471
1. Introduction	471
2. Case studies and a framework for analysis	474
3. Evaluations of intelligence governance: examples from Belgium, Canada, the Netherlands and South Africa	477
3.1. Triggers and context	477
3.2. The evaluation bodies	479
3.3. Terms of reference or mandates	481
3.4. Approaches and methodologies	486
3.5. Access to classified information	489
3.6. Reporting and impact of the evaluations	493
4. Conclusions	496

Epiloog	501
Épilogue	501
Als in een caleidoscoop: een doorkijk op de (puzzel)stukken met het oog op het Vast Comité I	
Prof. em. dr. Cyrille FIJNAUT	505
1. Een rustieke scène aan het Meeusplein	505
2. De onstuimige evolutie van het toezicht	508
3. De institutionele en procedurele encadrering van het toezicht	514
4. De internationalisering van het toezicht	518
Comme dans un kaléidoscope : regard sur les pièces (du puzzle) avec l'œil sur le Comité permanent R	
Prof. dr. ém. Cyrille FIJNAUT	523
1. Scène bucolique square de Meeûs	523
2. L'évolution tumultueuse du contrôle	525
3. L'encadrement institutionnel et procédural du contrôle	532
4. L'internationalisation du contrôle	536
Bijlagen	539
Annexes	539
Bijlage A. Overzicht van de toezichtonderzoeken (1993-2013)	541
Annexe A. Aperçu des enquêtes de contrôle (1993-2013)	541
Bijlage B. Overzicht van studies van het Vast Comité I (1993-2013)	558
Annexe B. Aperçu des études du Comité permanent R (1993-2013)	558
Bijlage C. Overzicht van de adviezen van het Vast Comité I (1993-2013) ...	560
Annexe C. Aperçu des avis du Comité permanent R (1993-2013)	560
Bijlage D. Leeswijzer	562
Annexe D. Signet	562

AFKORTINGEN ABRÉVIATIONS

AM	Arrêté ministériel
ADCC	Algemene Directie Crisiscentrum
ADIV	Algemene Dienst inlichting en veiligheid van de Krijgsmacht
AGG	Antiterroristische Gemengde Groep
AJP	Association des journalistes professionnels
Ann. Parl.	Annales parlementaires
ANS	Autorité Nationale de Sécurité
AR	Arrête Royal
AR C&HS	Arrêté royal du 24 mars 2000 portant exécution de la Loi du 11 décembre 1998 relative à la classification et aux habilitations, attestations et avis de sécurité
AR OCAM	Arrêté royal du 28 novembre 2006 portant exécution de la Loi du 10 juillet 2006 relative à l'analyse de la menace
ARP	Algemene Rijkspolitie
BIM	Bijzondere inlichtingenmethoden
BIM-Commissie	Bestuurlijke Commissie belast met het toezicht op de specifieke en uitzonderlijke methoden voor het verzamelen van gegevens door inlichtingen- en veiligheidsdiensten
BIM-Wet	Wet van 4 februari 2010 betreffende de methoden voor het verzamelen van gegevens door de inlichtingen- en veiligheidsdiensten
BISC	Belgian Intelligence Studies Centre
BS	Belgisch Staatsblad
BSC	Balanced Score Card
CANPAN	Commission d'avis pour la non-prolifération des armes nucléaires
CANVEK	Commissie van advies voor de niet-verspreiding van kernwapens
CBPL	Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer
CEPIC	Centre politique des indépendants et cadres chrétiens
CHOD	Chief of Defense
CIC	Code d'instruction criminelle
CIV	College voor inlichting en veiligheid

CMRS	Comité ministériel du renseignement et de la sécurité
CNCIS	Commission nationale de contrôle des interceptions de sécurité (F)
CNIL	Commission nationale informatique et liberté (F)
Commission BIM	Commission administrative chargée de la surveillance des méthodes spécifiques et exceptionnelles de recueil de données par les services de renseignement et de sécurité
CRIV	Compte Rendu Intégral – Integraal Verslag
CRS	Collège du renseignement et de la sécurité
CSIS	Canadian Security Intelligence Service
CTIVD	Commissie van toezicht op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (NL)
d.d.	de dato
DCAF	Democratic Centre of Armed Forces (S)
DCRI	Direction Centrale du Renseignement Intérieur (F)
DGSE	Direction Générale de la Sécurité Extérieure (F)
Doc. Parl.	Documents parlementaires
DPR	Délégation parlementaire au renseignement (F)
ECHR	European Convention of Human Rights
ECtHR	European Court of Human Rights
EMG	État Major Général des Forces Armées
ENNIR	European Network of National Intelligence Reviewers
FOD	Federale overheidsdienst
FOIA	Freedom of Information Act
GFF	Global Futures Forum
GIA	Groupe Interforces Antiterroriste
Hand.	Handelingen
HUMINT	Human intelligence
ICT	Information and Communication Technologies
IMINT	Image intelligence
ISC	Intelligence and Security Committee (GB)
ISS	Intelligence and security services
KB	Koninklijk besluit
KB C&VM	Koninklijk besluit van 24 maart 2000 tot uitvoering van de wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen, veiligheidsattesten en veiligheidsadviezen
KB OCAD	Koninklijk besluit van 28 november 2006 tot uitvoering van de Wet van 10 juli 2006 betreffende de analyse van de dreiging
KPI	Kritische prestatie-indicatoren
KSF	Kritische succesfactoren
L.C&HS	Loi du 11 décembre 1998 relative à la classification et aux

	habilitations, attestations et avis de sécurité
L.Contrôle	Loi organique du 18 juillet 1991 du contrôle des services de police et de renseignement et de l'Organe de coordination pour l'analyse de la menace
L.OCAM	Loi du 10 juillet 2006 relative à l'analyse de la menace
L.Org.recours	Loi du 11 décembre 1998 portant création d'un organe de recours en matière d'habilitations, d'attestations et d'avis de sécurité
L.R&S	Loi organique du 30 novembre 1998 des services de renseignement et de sécurité
Loi MRD	Loi du 4 février 2010 relative aux méthodes de recueil des données par les services de renseignement et de sécurité
M.B.	Moniteur belge
MB	Ministerieel besluit
MCIV	Ministerieel Comité voor inlichting en veiligheid
MRD	Méthodes de recueil des données
nvdr	noot van de redactie
NVO	Nationale Veiligheidsoverheid
OCAD	Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse
OCAM	Organe de coordination pour l'analyse de la menace
OSINT	Open source intelligence
OTAN	Organisation du Traité de l'Atlantique du Nord
Parl. St.	Parlementaire Stukken van Kamer en Senaat
PIT	Project Implementation Team
PSE	Potentiel scientifique et économique
Q. et R.	Questions et réponses écrites (Chambre ou Sénat)
SGRS	Service général du renseignement et de la sécurité des Forces armées
SIGINT	Signals intelligence
SIRC	Security Intelligence Review Committee (CAN)
SPF	Service public fédéral
Sv.	Wetboek van Strafvordering
Sw.	Strafwetboek
TIC	Technologies de l'information et de la communication
Vr. en Antw.	Schriftelijke vragen en antwoorden (Kamer of Senaat)
VSSE	Veiligheid van de Staat - Sûreté de l'État
W.Beroepsorgaan	Wet van 11 december 1998 houdende oprichting van een beroepsorgaan inzake veiligheidsmachtigingen, veiligheidsattesten en veiligheidsadviezen
W.C&VM	Wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen, veiligheidsattesten en veiligheidsadviezen
W.I&V	Wet van 30 november 1998 houdende regeling van de

	inlichtingen- en veiligheidsdienst
W.OCAD	Wet van 10 juli 2006 betreffende de analyse van de dreiging
W.Toezicht	Wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten en op het Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse
WEP	Wetenschappelijk en economisch potentieel
Wiv	Wet inlichtingen- en veiligheidsdiensten (NL)
WNP	Westland New Post
WOB	Wet van 11 april 1994 betreffende de openbaarheid van bestuur